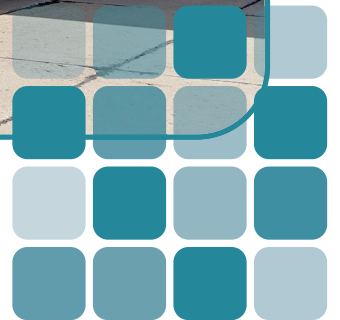

COVID-19 SALGINININ GÜVENLİK VE ULUSLARARASI SİSTEM ÜZERİNDE OLASI ETKİLERİ

GÖKTUĞ SÖNMEZ

Telif Hakkı

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2020

Bu çalışmaya ait içeriğin telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Adres : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sk. No: 3 Çankaya, ANKARA

Telefon: +90 850 888 15 20 Faks: +90 312 430 39 48

Email: orsam@orsam.org.tr

Fotoęraflar: Anadolu Ajansı (AA), Shutterstock

COVID-19 SALGINININ GÜVENLİK VE ULUSLARARASI SİSTEM ÜZERİNDE OLASI ETKİLERİ

Yazar Hakkında

Dr. Göktuğ Sönmez

Lisans derecesini Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden, yüksek lisans derecesini London School of Economics (LSE) Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden ve doktora derecesini School of Oriental and African Studies (SOAS)'den almıştır. Akademik araştırma alanları arasında radikalleşme, şiddete varan aşırıçılık, uluslararası ilişkiler teorisi ve Türk dış politikası bulunmaktadır. Bu alanlarda Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı SAM, Global Strateji Enstitüsü ve ORSAM gibi çeşitli düşünce kuruluşlarında araştırmalarda bulunmuştur. Halihazırda Necmettin Erbakan Üniversitesi öğretim üyesi ve ORSAM Güvenlik Çalışmaları Direktörüdür.

Nisan 2020

İçindekiler

Giriş	3
Hastalığın Ulusal ve Uluslararası Güvenlik Bağlamında Olası Etkileri.....	4
Geleceğin Güvenlik Tartışmaları ve Uluslararası Sistemde Değişime Dair Öngörüler	8

Giriş

Özellikle göç ve mültecilerle beraber daha fazla ağırlık kazanan insani güvenlik kavramının asıl yükselişi 2019'un son aylarında ortaya çıkan ve gündemden güne ciddiyetini artıran ve çözümüne dair henüz kayda değer aşama kaydedilemeyen COVID-19 salgını ile önümüzdeki yıllarda olacaktır. Sorunun insani güvenliğin ötesinde, kritik altyapılara ve siber sistemlere yönelttiği tehdit ve devletlerin sürdürülebilirliği stratejik önemi haiz sektörlerindeki olası durgunluklar nedeniyle salgının ötesinde de bir anlamı olduğu görülmektedir. Bu düzeyde yayılım ve ölümcüllük gösteren bir hastalık, yalnızca küresel bir sağlık sorunu değil, özellikle belirli bir kritik eşiği geçtikten sonra ulusal boyutuna bağlı olarak bölgesel ve küresel güvenlik tehdidi halini alabilmektedir ve içinde bulunduğumuz durum da hızla buna evrilmektedir.

COVID-19, benzerleri SARS ve MERS virüslerinin sırasıyla yüzde 9,6 ve 11 ile yüzde 34 ölüm oranlarına kıyasla yüzde 3,5 gibi kıyasen düşük sayılabilecek bir ölüm oranına sahip olmasına karşın astronomik düzeyde yüksek yayılım kabiliyeti ve hızıyla 21.yy'ın en önemli salgın hastalıklarından olmuştur.

Kritik altyapılar ve siber sistemlerin güvenliğinden rejim güvenliğine, stratejik sektörlerin sürdürülebilirliğinden toplum içinde şüphe ve yabancı düşmanlığının yükselişine önemli riskler önümüzdeki yıllarda etkisini daha yoğun biçimde gösterebilecektir. Ülkeler salgınlar neticesinde hızla kendi kaynaklarına dönebilmekte ve sınır-

larını kapatarak etkileşimi en aza indirmekte, bu da bir yandan karşılıklı bağımlılık teorisinden hareketle ileriki yıllarda gerilimi daha kolaylaştıran bir katalizör potansiyeli taşımaktadır. Diğer yandan bu iklimde Rusya ve Çin gibi aktörlerin bu kendi içine kapanan ülkelere yardım politikası üzerinden uluslararası sistemde kırılmalar doğurma çabalarını beraberinde getirmektedir. Genel itibarıyla salgın hastalıkların insani güvenliğe, finansal sürdürülebilirliğe, askeri personel ve yapılar, kritik altyapılara vb. olumsuz etkileri olması mümkündür. 20.yy'ın başındaki İspanyol gribinden sonraki ikinci pandemi vakası olan COVID-19 isimli salgın hastalık da böylesi bir özellik gösterecek potansiyele sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu kapsamda özet mahiyetinde bir genel çerçeve çizecek ve sonraki çalışmalara zemin oluşturabilecek bu çalışmada salgın hastalıkların güvenliğe oluşturabileceği tehdi ve muhtemel önlemlere dair genel çerçeve çizilecek ve salgın sonrası nasıl bir dünya düzeninde hangi başlıkların eskisinden daha fazla tartışmaya açık hale gelebileceği değerlendirilerek bir gelecek projeksiyonu ortaya konacaktır.

COVID-19, benzerleri SARS ve MERS virüslerinin sırasıyla yüzde 9,6 ve 11 ile yüzde 34 ölüm oranlarına kıyasla yüzde 3,5 gibi kıyasen düşük sayılabilecek bir ölüm oranına sahip olmasına karşın astronomik düzeyde yüksek yayılım kabiliyeti ve hızıyla 21.yy'ın en önemli salgın hastalıklarından olmuştur. 200 milyon insanın ölümüne neden olan Kara Veba veya 45 ila 50 milyon hayata mal olan İspanyol gribiyle karşılaştırmaları şimdiden yapılmaya başlanması ve örneğin ABD'de en iyi senaryoda 100 ila 240 bin kişinin hayatını kaybedeceği değerlendirmesi hastalığın ciddiyetine dair önemli verilerdir.

Ortadoğu bağlamında özellikle İran'ın hastalığa yönelik tedbirleri almada oldukça yetersiz ve geç kalmasıyla birlikte ülkedeki Şii dini merkezlerin de ziyarete açık tutulması ülkeyi Orta-

doğu'da hastalığın yayılma üssü haline getirmiştir. Özellikle İran'dan bölgeye dağılan Şii milis gruplar, bölgeden ziyarete gelen Şii nüfus ve din adamlarının mobilizasyonu değerlendirildiğinde Afganistan'dan Lübnan'a uzanan bir coğrafyada hastalığın hızla yayılmasında büyük rol oynamıştır. İran'daki yaygın virüs varlığı Irak ve Suriye'ye hastalığın yayılmasına neden olan faktörlerden olmuş, askeri ve siyasi önde gelenler dahil pek çok kişi hastalığa yakalanmıştır. Özellikle Şii milisler yoluyla çizilen rota değerlendirildiğinde Suriye'nin mevcut koşullar dolayısıyla ölçülmesi mümkün olmayan önemli bir diğer merkez üs olması da olası gözükmektedir. Zeynebiyyun, Fatimiyyun, Nuceba, Hizbullah gibi önde gelen Şii milis güçlerin konuşlandığı Suriye yalnızca İran'dan değil, bu özelliği dolayısıyla Lübnan, Irak, Afganistan ve Pakistan'dan savaşçılarla birlikte virüsü de yoğun biçimde "ithal" etmekte, aynı zamanda bu yabancı savaşçıların ülkelerine sağ ya da ölü olarak gidişleriyle de buralarda hastalığın yayılması hızlanabilmektedir. Öyle ki Wagner mensubu paralı savaşçıların dahi bu etkileşim neticesinde hastalığa yakalandığına dair haberler görülmeye başlanmıştır.

Gerek bu iklimden yağma ve talanla faydalanmak, gerek karaborsa sistemiyle kazanç elde etmek, gerekse toplumda infial ve toplum ile devlet aygıtı arasındaki mesafeyi açmak adına terör örgütleri, suç örgütleri ve müzahir yapıların böylesi bir atmosferi özellikle kendi yapıları içerisinde krizin ilk hasar tespiti yapıldıktan sonra değerlendirmeyi düşünmesi olasıdır.

İtalya, "Avrupa'daki Wuhan" halini almış, hastalığa yeni bir merkez üssü kazandırmıştır. Schengen bölgesi içerisinde kara ve hava sınırlarının kapatılmaması da kıta içerisinde hastalığın hızla yayılmasına katkı sağlayan bir diğer unsur olmuştur. Çin'de rejimin kapalı yapısı ve hastalığın bu yolla bir süre gizlenmiş olması kadar Schengen içerisindeki hareket kabiliyeti ve DSÖ gibi küresel ve AB gibi bölgesel örgütlerin etkinliği de bu bağlamda salgın sonrası dönemin en önemli tartışma başlıklarından olacak gibi gözükmektedir.

Hastalığın Ulusal ve Uluslararası Güvenlik Bağlamında Olası Etkileri

COVID-19'un yayılmasıyla birlikte her bir ülke kendi özel şartları bağlamındaki tehditlerin yanı sıra ortak bazı yeni güvenlik tehditleriyle de karşı karşıya kalmakta ve bu tehditler zamanla artma potansiyeli taşımaktadır. Dolayısıyla pek çok ülke için benzerlik teşkil eden bazı genel güvenlik endişeleri ve bunlara yönelik alınması gereken tedbirlere kimi öneriler çalışmada ele alınacaktır. Dünya pandemisinin öncelikli ve anlaşılabilir olarak sağlık boyutuna odaklanırken hem salgının sürdüğü dönemde hem de sonrasında uluslararası güvenlik iklimine ve uluslararası sisteme dair nelerin bizi beklediğine yönelik olasılıkların değerlendirilmesi salgın süreci sonrası dönem için daha hazırlıklı sistemlerin inşasını hedefleyen önemli öneriler sunabilecektir.

Genel olarak sağlık çalışanları ve konunun uzmanları tarafından dile getirildiği üzere hastalığa ilişkin en büyük sorunlardan birisi her bir ülkenin hastalar için yatak, tıbbi personel ve cihaz kapasitesinin kaçınılmaz sınırlılığıdır. Hastalık özellikle üst solunum yolları üzerinde etkisini göstererek ölümcül bir hal aldığından solunumun cihazla desteklenmesi gerekmektedir ki bu cihazların sayısının da hastalığın geometrik artışıyla belirli bir süre sonra aşılması oldukça muhtemeldir.

Bu bağlamda Türkiye'nin yerli solunum cihazı üretilmesi çabalarını hızlandırmasının ve nisanın ilk haftası itibariyle seri üretime geçilmesinin önemi daha iyi anlaşılmaktadır. İlâveten hastaneler COVID-19 hastaları ve şüphelileriyle dolduğunda ve personel ve cihazlar bu kişilere aktarıldığında normalde bir anda böylesi bir yük için dizayn edilmemiş sağlık sistemleri diğer acil hastalarla da ilgilenemeyebilecektir. Dolayısıyla izale edilmesi mümkün rahatsızlıklardan veya trafik kazası, kısmi solunum yetmezliği, yaralanma vb. dolayısıyla hastaneye gelen kişilerin hızla hayatını kaybetmesi söz konusu olabilecektir. İşte bu durum, COVID-19'un ölüm oranı yüzde 3-4'lerde kalsa dahi yekünde oldukça ciddi ölüm sayıları kaydedilmesine neden olabilecektir. Bunun toplum içerisinde artan biçimde karmaşa ve endişeye sebebiyet vermesi ve sayılar ciddi oranda arttığında hâlihazırda zayıf veya başarısız devlet mekanizmalarına sahip ülkelerde kimi huzursuzlukların ortaya çıkabileceği de değerlendirildiğinde "flatten the curve" ya da kabaca yayılımı zamana yayma

denebilecek çabanın maksadı anlaşılabilir. Özellikle meselenin güvenlik boyutu hatıra getirildiğinde böylesi bir kapasite aşımı durumunda günlük asayiş bağlamında sağlık hizmeti ihtiyacı duyan güvenlik güçlerine de gerekli hizmetin aktarılamaması ve bunun hem istenmeyen sonuçlar ortaya çıkarması hem de toplumlar nezdinde daha büyük infiale sebep olması muhtemeldir. İşte bu olasılığın illegal devlet dışı silahlı aktörler ve/ya tekil teröristler ya da suçlular tarafından kullanılması da olasıdır. Bununla birlikte vardiya sistemleri ve personel azaltımlarına gidilmesiyle asayiş noktasında yaşanabilecek zaafklar da bu yapıların dikkatle gözlemleyebileceği unsurlar olacaktır. Gerek bu iklimden yağma ve talanla faydalanmak, gerek karaborsa sistemiyle kazanç elde etmek, gerekse toplumda infial ve toplum ile devlet aygıtı arasındaki mesafeyi açmak adına terör örgütleri, suç örgütleri ve müzahir yapıların böylesi bir atmosferi özellikle kendi yapıları içerisinde krizin ilk hasar tespiti yapıldıktan sonra değerlendirmeyi düşünmesi olasıdır.

Bir diğer olası tehlike ülkelerin, şirketlerin, kurumların hızla online iletişime dönmek zorunda kalmasıyla alakalıdır. Salgın dolayısıyla sağladığı iletişim devamlılığıyla büyük bir avantaj sunan ve aynı zamanda da elzem hale gelen online dünya, bugüne kadar örgütlerin ve suç yapılanmalarının yalnız dark web ve deep web üzerinden iletişim, materyal edinimi ve planlama ile alakalı olarak değil, aynı zamanda verilerin çalınması ve/ya sistemlerin işleyişini engelleyici saldırılar ile de uzun zamandır hedeftedir. Carbanak saldırısından NHS hacklemesine, bankacılık sistemlerinden askeri sistemlere, sağlık ve nüfus sistemlerine kadar onlarca örnek verilebilmektedir. Dolayısıyla eğitim faaliyetlerinin aksamaması ve şirketlerin işleyişi gibi konularda önemli bir avantaj olarak değerlendirilen bu imkân aynı zamanda siber güvenliğin hem cephesini ciddi anlamda genişletmekte hem de normalde offline olarak gerçekleştirilen pek çok iletişimin online dünyaya taşınmasıyla bu cephede savunulması gereken noktaların sayısını hızla artırmaktadır. Kurumların ve şirketlerin stratejik önemleri ve kurum ve/ya şirket içi ve dışı etkileşimin stratejik önemi her aktör için aynı düzeyde olmadığından

Finansal veriler, şirketlerin iç işleyişleri, kapalı görüşmeleri, sağlık kurumlarından devlet kurumlarına ve ülke çapındaki finansal yapılara ve ötesinde uydu ve savunma sistemleri gibi kritik alanlarla ilgili siber altyapıların güvenliğini de kapsayacak biçimde bu geniş cephenin korunmasına dair siber güvenliğin ciddi anlamda ve hızla sorgulanması gerekmektedir.

ve pek çok kurum ve/ya şirket birbiriyle bağlantılı da faaliyet gösterdiğinden bunların kendi içlerinde birbirleriyle iletişiminin korunması için hızlı ön almak ve uzmanlık geliştirmek ve uygulamak gibi aynı anda bir arada bulunması paradoksal olarak güç iki bileşene ihtiyaç duymaktadır.

Halihazırda son yıllarda artan biçimde kritik altyapılar siber saldırılara maruz kalmaya başlamış, devlet dışı silahlı aktörler, sınır aşan suç örgütleri, yerel suç örgütleri ve genel olarak illegal yapılanmalar giderek daha ustalıkla siber kapasitelerini yıkıcı faaliyetlere yöneltme imkanına kavuşmuştur. Bu artışla birlikte diğer yapılar ve bireyler de benzer faaliyetlerin önemine ve gerekli uzmanlığa dair daha donanımlı ve istekli hale gelmiştir. Saldırması daha maliyetli, riskli ve zor fiziki cepheye kıyasen daha maliyetsiz, daha teknik ancak nispeten daha az riskli sanal cephe böylesi yapılanmalar veya bireyler için öncelikli hedefler haline gelebilecektir. Finansal veriler, şirketlerin iç işleyişleri, kapalı görüşmeleri, sağlık kurumlarından devlet kurumlarına ve ülke çapındaki finansal yapılara ve ötesinde uydu ve savunma sistemleri gibi kritik alanlarla ilgili siber altyapıların güvenliğini de kapsayacak biçimde bu geniş cephenin korunmasına dair siber güvenliğin ciddi anlamda ve hızla sorgulanması gerekmektedir. Uluslararası örgütlerin, devlet kurumları arasındaki iletişimin ve devletler arası görüşmelerin de bir süre siber altyapı üzerinden sürdürülebileceği değerlendirildiğinde hem bu iletişimin korunması hem de yalnızca devlet dışı aktörler değil, çok daha yüksek kapasiteye sahip devletler tarafından müdahaleye ve veri hırsızlığına karşı yerli yazılımların kullanımına ve/ya geliştirilmesine ağırlık verilmesi gerekmektedir. Devletin askeri güvenliğiyle doğrudan alakalı kritik altyapılar bir yana, böylesi dönemlerde sağlık sistemine ve hastanelerin kurum içi yazılımlarına yönelik tehditler dahi oldukça yıkıcı etkiler yapma potansiyeline sahiptir. Sağlık sisteminin her ülkede kapasitesinin sınırına yaklaştığı böylesi

bir dönemde verilerde oynamalar ve/ya cihazlara yönelik saldırılar bu kapasitenin hızla aşılmasına ve/ya mevcut kapasitenin etkin kullanılmamasına sebebiyet verebilecektir. Bu tehdit genel itibariyle, iletişim güvenliğinin sağlanması ve kurumların elektronik altyapılarının korunması için hem daha fazla personel hem de daha kalifiye teknik altyapılar gerektirecektir. Bu kişilere erişim ise hem ülkelerin kapasitesi ve yetişmiş insan havuzu hem de salgının ne denli yayılarak bu insanları kapsayıp kapsamayacağı ile doğrudan ilgilidir.

Ülkelerin hızla kısa vadeli olarak kendilerine yetmeyi önlediği bu iklimde her ülke ilk olarak kendi stratejik kaynakları ve sürdürülebilirliği odaklı hareket edecektir. Bu noktada uluslararası örgütlerin vereceği sınav da dikkatle izlenmelidir. Zira bu krizin ardından her ülke kendi hasar tespitini yaparken uluslararası örgütleri de tekrar değerlendirmeye tabi tutacak, buna göre bu yapıların önümüzdeki yıllardaki prestiji ve etkinliği doğrudan etkilenebilecektir. Bu süreçte gelişen ve yara alan ikili ilişkiler de en önemli gündem

maddelerinden birisidir ki çalışmanın sonunda uluslararası sistem üzerinde olası etkiler başlığında bu konuya daha detaylı biçimde değinilecektir.

Hastalığın ilerlemesiyle birlikte toplum ile devlet arasında gerilim oluşturulması ve bunun tırmandırılması da terör örgütleri, suç yapılanmaları ve müzahir aktörlerin hedeflerinden biri olabilecektir. Toplum, otoritenin kendisiyle yeterince ilgilenmediği, ilgilense dahi kapasitesinin yeterli olmadığı, kendi kapasitesi yeterli olsa dahi hastalığın baş edilemez ölçüde yayıldığı ve hastanelerin çaresiz kaldığı, kendisine veya sevdiğilerine dair benzer bir durumda hayatının herhangi bir değeri olmayacağı, bugüne kadar gerekli yatırımların yapılmadığı, siyasilere kendilerini güvence altına alıp halkı ortada bıraktığı vb. algıları ne denli güçlü hissederse halk ile devlet arasındaki uçurum o denli derinleşecek, bu da legal alan dışında hareket eden devlet-dışı silahlı yapılara önemli imkanlar sunan bir fay hattı ortaya çıkarabilecektir.

COVID-19 salgınının ortaya çıkarabileceği bir diğer risk güvenlik bürokrasisi içerisindeki kurumlardır. Herhangi bir askeri tesis ve/ya güvenlik bürokrasisi içerisinde etkin emniyet, istihbarat vb. ilgili kurumlarda hızla yayılabilecek salgın ve/ya böylesi bir yayılmaya dair dezenformasyon önemli infial oluşturma potansiyeline sahiptir. Böylesi bir durum yalnız devlet aygıtına güveni sarsmayacak, aynı zamanda güvenlik aygıtının işleyişinde de önemli sorunlara yol açabilecektir. Bu nedenle ceza infaz kurumları ve kışlalar gibi yoğun bir kitlenin kısıtlı bir alanda tüm vaktini geçirmek durumunda olduğu yerlerde de önlemler üst düzeye çıkarılmalıdır. Özellikle küresel güç projeksiyonu yapma çabasında bulunan aktörlerin farklı coğrafyalardaki askeri birliklerine hastalığın görüldüğüne dair haberler hızla yayılmakta, bu anlamda ABD güçlerine dair haberler önde gelmektedir. Bir kuvvet içerisinde tespit edilen böylesi bir durumun sivil koşullara kıyasen doğru zamanda teşhis ve tedavi çabası içine girilmediği takdirde daha fazla kişiye daha hızlı yayılması mümkündür. Aynı şekilde sivil koşullara kıyasen güvenlik bürokrasisi ve güvenlik güçlerinin bu gibi sorunlara daha etkin ve hızlı çözümler üreterek uygulamasının mümkün olduğu da gözden kaçırılmamalı, gereği halinde bu potansiyel kullanılmalıdır. Özellikle ülke dışındaki kuvvetlerde böylesi bir durum hesapta olmayan döngülere neden olabilecek, bahsi geçen kuvvet içerisinde ideal planlamadaki unsurların nitel ve nicel özelliklerini değiştirerek arzu edilen kuvvetin sahada bulundurulması önünde mani teşkil edebilecektir. Buralarda enfeksiyon ihtimalinin düşürülmesi kadar önemli bir diğer unsur da içeriden veya dışarıdan yürütülebilecek dezenformasyon çabalarının önlenmesidir. Libya'dan Suriye'ye Yemen'den Afganistan ve Irak'a kadar pek çok sahnede birden fazla büyük gücün faaliyetlerinden ve bunların hibrit savaşın tüm unsurlarını kapsar hale gelişiyle dezenformasyonun oldukça asli unsurlardan birine dönüşmesinden

yola çıkarak böylesi çabaların yalnız devlet dışı aktörler değil devletler tarafından da ortaya konması oldukça muhtemel gözükmektedir. Ülkelerin bu gibi faaliyetlere karşı stratejik iletişimin nasıl sağlanacağına dair yol haritalarını en hızlı biçimde ortaya koyması, mevcut stratejik iletişim kılavuzlarını gereği halinde revize etmesi ve böylesi bir salgına karşı yeni söylem ve mesaj taşıyıcıları dahil etmesi, hastalığın hâlihazırda finansal, sosyal ve güvenlik bağlamında ortaya koyduğu risklerin daha fazla büyümesinin ve toplumun her kesimine hızla yayılmasının önüne geçilmesi bağlamında da önem arz etmektedir. Bugüne değin stratejik iletişim bağlamında bir pandemi ve bu pandemi üzerinden küresel aktörlerin rekabeti durumu planlanmamış ise, ki pek çok ülkenin böylesi bir senaryoya sahip olmadığını değerlendirmek gerçekçi olacaktır, yalnız stratejik iletişim uzmanları değil, sosyal bilimciler, STK'lar, güvenlik bürokrasisi, özel şirketler, reklamcılık ve pazarlama gibi farklı alanlardan aktörlerin angaje olduğu aygıtlar oluşturulmalı ve bu aygıtların siber güvenlik ihmal edilmeksizin hızla ve sık görüşmelerle uygulanabilir stratejiler ortaya konması sağlanmalıdır.

Yeni dönem güvenliğinin iki alt başlığının son derece önemli hale geldiği bir iklim teşkil edebilecektir; insani güvenlik ve siber güvenlik. Halihazırda son yirmi ila otuz yıldır artan biçimde güvenlik gündeminde üst sıralara tırmanan bu iki alt başlık salgın sonrasında ağırlığını daha fazla hissettirecek, muhtemelen güvenlik çalışmaları açısından oldukça ikincil kaldığı değerlendirilen pek çok sağlık, finans, üretim vb. konular hızla güvenlik alanına çekilecektir.

Geleceğin Güvenlik Tartışmaları ve Uluslararası Sistemde Değişime Dair Öngörüler

COVID-19 salgınının geldiği nokta önümüzdeki yıllarda oldukça farklı bir dünyanın da sin-

yallerini vermektedir. Bu yalnızca şu ana kadar bahsedilen güvenliğe dair meydan okumalar ve bunlara dair tedbirler açısından değil, daha geniş açıdan uluslararası sistem, sistemde büyük güçlerin konumu, hegemon ile olası “challenger”lar arasındaki mücadele, uluslararası ilişkiler teorisi açısından yeni değerlendirmeler gerektirebilecek gelişmeler bağlamında da okunabilir.

Yeni şartlar özellikle kimi Avrupa ülkesinde ABD’ye bir süredir duyulan güvensizlik ve Rusya’nın olası yardımları neticesinde Soğuk Savaş sonrasında belli ölçüde esneyen ve değişen stratejik algıyı daha fazla değiştirebilecektir.

Öncelikle salgın sonrası yaşanabilecek önemli tartışmalar sisteminde, büyük güçlerin yönetim biçimleri ve ideolojileri, uluslararası örgütlerin etkinliği ve yeterliliği konu olabilecektir. Yukarıda kısaca bahsedildiği üzere ülkeler pandemi karşısında hızla kendi iç ihtiyaçlarına dönmüş, uluslararası serbest ticaret noktasında özellikle tıbbi ekipman ve koruyucu ekipmanın ihracına tedbirler ve/ya yasaklar konmuş, ulusal ve uluslararası yardım kuruluşları yerleşik oldukları ülkeye dair yardımları önlemiştir. Bunun ötesinde özellikle geçtiğimiz günlerde ABD ve İsrail’e dair başka ülkelerde bulunan ya da gönderilmekte olan ekipmana el konması veya kaçırılması yönünde haberler gündeme gelmiştir ki kimi güvenlik aygıtlarının zamanla artan biçimde böylesi operasyonlar yapması da mümkün görünmektedir. Bu iklimde gerek DSÖ gerek BM’nin çabaları, ülkelere ne denli yardım edebildikleri ve dolayısıyla en genel ifadeyle bu yapıların kapasitesi ve daha ötesinde uluslararası toplumu ayakta tutmak adına iradesi sorgulanmaya başlanmıştır

ki önümüzdeki yıllarda bu tartışmaya dair artış görmek oldukça muhtemeldir. Öte yandan insan hareketliliği ve hastalığın yayılması bağlamında Schengen düzenlemesi tartışmaya açılabilir, daha geniş açıdan da AB’nin bu süreçte üye ülkelere ne kadar yardım aktarabildiği değerlendirilecektir. Sırbistan örneğinde Çin’den, İtalya örneğinde Rusya’dan gelen yardım ve destek AB içerisinde önemli sorgulamalara yol açacaktır. Bunun ötesinde bu aktörlerin sorgulamaları hızla NATO’ya yönecek eleştirilerimiz de beraberinde getirecektir. Doğası gereği, pek çok uluslararası örgütten sistemdeki orta ölçekli değişikliklere daha fazla dirençli ve ortak düşman algısı ve güvenlik arayışı sayesinde daha sağlam bağlara sahip olduğu değerlendirilen NATO yapısı içerisinde ülkelerin klasik askeri tehditlere odaklandığı ölçüde pandemi gibi bir ihtimal üzerine senaryolara ya sahip olmadıkları ya da bu senaryolara karşın müttefikler arası dayanışmanın beklenen seviyede olmadığı değerlendirilebilecektir. Bu sorgulamanın en önemli sonuçlarından biri ise özellikle olası kapsamlı biyolojik saldırıda NATO’nun cevap vermeye ne denli yetkin olduğunun sorgulanmasıdır ki NATO, tarihinde pek çok sorgulamaya maruz kalmışsa da kapasitesinin sorgulanması oldukça nadir görülen bir vak’a olacaktır.

Çin'in küresel ölçekte etkisini tırmandırdığı bir sürecin zirve noktası olabilecek salgın Çin'e şimdiye kadar müdahil olduğu coğrafyalarda henüz eline geçmemiş büyük bir avantaj, müdahil olmadığı coğrafyalar içinse bir kapı sunmaktadır.

Yeni şartlar özellikle kimi Avrupa ülkelerinde ABD'ye bir süredir duyulan güvensizlik ve Rusya'nın olası yardımları neticesinde Soğuk Savaş sonrasında belli ölçüde esneyen ve değişen stratejik algıyı daha fazla değiştirebilecektir. ABD'nin eskisi kadar güven telkin edemediği, Rusya'nın ise eskisinden çok daha az tehdit teşkil ettiği değerlendirmesi enerji sektöründe kimi ülkelerde ağırlık kazanmışsa da bunun hızla güvenlik iklimine kaymasının sonuçları oldukça ciddi olacak, Rusya'nın son yıllarda kendi yakın çevresinde, Ortadoğu'da ve Baltıklarda kurguladığı resmin derinleşmesine neden olabilecektir. Bu duruma dair unutulmaması gereken en önemli argümanlardan biri ise hegemon tanımlanırken tanımın doğası gereği bir "challenger" barındırmasıdır. Bu meydan okuyucu aktör hegemonun kimi cephelerde rakibi olacak konumda olmayabilir, iknaya muktedir ancak rızayı üretici olmayan bir durumda bulunabilir, kimi konularda imitasyon kimi konularda rekabet yolu gözleyebilir, ancak mukayeseli gücünü artırarak hegemonu meydan okuma gayesi taşımaktadır. İşte bu bağlamda yalnızca Rusya değil, çok daha ciddi biçimde bu "challenger" pozisyonunda olduğu değerlendirilebilecek Çin hızla Avrupa'da, Afrika'da yardım kampanyaları başlatmakta, buralara destek personel ve ekipman aktarmakta,

kendi mücadelesinin başarısını pazarlama noktasında oldukça etkin bir kamu diplomasisi yürütmektedir. Çin'in küresel ölçekte etkisini tırmandırdığı bir sürecin zirve noktası olabilecek salgın Çin'e şimdiye kadar müdahil olduğu coğrafyalarda henüz eline geçmemiş büyük bir avantaj, müdahil olmadığı coğrafyalar içinse bir kapı sunmaktadır. Hegemon konumunun ikna kadar gereği olan rızayı inşa etme noktasında en önemli handikaplarından biri rejimi ve ideolojisi olan Çin, bu salgını kamu diplomasisini etkin kullanarak tam da bu rejim ve ideolojisinin ne denli etkin bir mücadeleye imkan sağladığını göstermek için artan biçimde kullanacaktır. Çin'in etkin mücadele söylemi üzerinden böylesi durumlarda demokrasi ve bireysel özgürlüklerin sınırının yeniden tartışılması gerekliliği gündeme gelebilecek, bu pek çok ülkede siyasetin bizatihi sorgulanmasını beraberinde getirebilecek, demokrasinin krizlere cevap vermede yeterliliği ve hızı üzerinde tartışmalar yaşanabilecektir. Macaristan'da Orban'ın aldığı olağanüstü yetkiler bu sürecin sinyalini vermektedir. Salgın sonrası tüm demokrasilerdeki seçimler oldukça ilginç sonuçlara yol açabilir. Özellikle siyasi yelpazenin uçlarında kalan yapıların hızla sahneye itilebileceği bir uluslararası iklim olası gözükmektedir. Bu ise yukarıda bahsedildiği üzere "karşılıklı bağlılılığın" ciddi anlamda sekteye uğradığı bir dönemin arkasından uluslararası sistemde rekabet ortamının sertleşmesine şahitlik edebilecektir. Ülkelerin hızla ticarete içine kapanması ve bunun büyük olasılıkla önümüzdeki aylarda artan biçimde sürecekleşmesiyle ülkelerin kendine yetebilirliği beklenmedik biçimde ulusal kurumların ve uluslararası örgütlerin yeniden ve çok ciddi biçimde gündemine taşınacaktır. Kenneth Waltz'un bilardo topları yeni sistemde tahmin edilemezliklerini ispata çok daha yatkın olacak, ittifaklar ve rekabetler salgındaki tecrübelerle de beslenerek yeniden şekillenebilecektir.

Henüz salgının orta uzun vadeli etkilerinin ilk aşamasında bulunduğumuz değerlendirildiğinde bu etkilerin ileriye dönük yansımaları uluslararası sistemde önemli kırılmalara sebebiyet verme potansiyeli barındırmaktadır. Bununla birlikte salgın sonrası küresel finans kendisini toparlarken alışıldığın dışında aktörlerin güçlerinin sınırlarını esnetmelerine şahitlik edilebilecektir. Bu ihtimali önlemek ve olası çöküşlerin Çin ve Rusya'ya daha fazla alan açacağını öngörmesi nedeniyle ABD'nin dünyaya hızla dolar pompalama çabası tesadüfi bir hamle ve zamanlama değildir. Salgın süresince ve daha sonra "Marshall yardımları 2.0"ı hayata geçiremeyen bir ABD'nin dünyanın pek çok yerinde ama en önemlisi kıta Avrupa'sında liderliği hızla sorgulanmaya başlayabilecektir. Bu durum elbette otomatikman Çin'in veya Rusya'nın hegemon rolüne yükselmesini getiremeyecektir. Bu ülkelerin kronik ekonomi ve siyasi sorunları, rıza üretmedeki öncelikle imaj ve kapasite odaklı sıkıntıları, kendi rejimlerine dair sorunların iç gerilime daha müsait bir ortam hazırlaması vb. nedenlerle hegemon konumuna kısa ve orta vadede yükselmesi mümkün görünmemekle beraber hegemonun gücünü aşındırmak

Salgına değin bölgelerinde askeri, siyasi ya da sosyal herhangi bir eksen potansiyeli göstermemiş ülkelerin sadece salgın süreci ve yumuşak güç öğeleriyle bu pozisyona sahip olmaları mümkün görünmese de bu faktörleri salgın öncesi sahaya yansıtmış aktörler için "challenger"lara sunulan fırsata benzer biçimde eşsiz bir yumuşak güç projeksiyonu ihtimali sunulmaktadır.

için pek çok fırsatı halihazırda kullanan ve kullanılacak bu aktörler için salgının çok önemli bir fırsat sunduğunu söylemek mümkündür. Bu fırsatın da gücü nispetinde çok daha büyük ölçüde Çin tarafından değerlendirilebileceğini söylemek oldukça gerçekçi bir yaklaşım olacaktır.

Türkiye'nin koronavirüsle mücadelesi dünyaya örnek oldu

Sağlık Bakanlığı'nın Çin'in Hubei eyaletine bağlı Wuhan kentinde ortaya çıkan yeni tip koronavirüse (Kovid-19) karşı yürüttüğü başarılı mücadele, dünyaya örnek oldu

+ Dünya Sağlık Örgütü'nün yeni tip koronavirüs salgınına karşı **acil durum ilan etmesinden önce havallanlarında termal kamera ve karantina** uygulamalarını başlattı

- Virüsün görüldüğü yüksek riskli ülkelere **uçuslar durduruldu**

- İran ve Irak **kara sınırları kapatıldı**

+ Sağlık Bakanlığı Bilim Kurulu'nun önerileri doğrultusunda ayrıca sınır bölgelerine **sahra hastaneleri** kuruldu

- Virüsün görüldüğü ülkelere **Türkiye'ye giriş yapanlar için de 14 günlük karantina ve gözlem süreci** başlatıldı

+ Yurt dışından getirilen Türk vatandaşlarına, 14 gün boyunca **bellirilen hastanelerde karantina** uygulanarak olası hastalık durumuna karşı tedbirler uygulandı

+ Dünya Sağlık Örgütü'nün önerisinden **önce başlatılan ve alınan önlemler** tüm dünyanın dikkatini çekti

26 ÜLKE TÜRKİYE İLE İŞBİRLİĞİ TALEBİNDE BULUNDU

• ABD	• GÜNEY KORE	• KATAR	• LIBYA
• ARNAVUTLUK	• IRAK	• KIRGIZISTAN	• LÜBNAN
• AZERBAIJAN	• İNGİLTERE	• KKTC	• MOĞOLİSTAN
• BULGARİSTAN	• İRAN	• KOLOMBİYA	• MOLDOVA
• CİBUTİ	• İTALYA	• KOSOVA	• ÖZBEKİSTAN
• ÇİN	• KARADAĞ	• KUVEYT	• TACİKİSTAN
			• TÜRKMENİSTAN
			• VIETNAM

SAĞLIK BAKANLIĞI TARAFINDAN COVID-19 İÇİN GELİŞTİRİLEN YERLİ TANI KİTİ

Yerli kaynaklarla üretildi	90-120 dakika arasında sonuç veriyor	Satın almak isteyen 7 ülke talebini Türkiye'ye ilettiler
----------------------------	--------------------------------------	--

Salgın sonrası iklim bölgesel aktörler için de böylesi fırsatlar sunacaktır. Bölgelerde salgınla mücadelede etkin ve yalnızca kendi mücadelesine odaklanmayan, bu mücadeleyi ihmal etmeksizin diğer bölge ülkelere destek sunabilen aktörler salgın sonrası dönemin bölgesel eksen güçleri olma özelliklerinin altını çizebilecektir. Salgına değin bölgelerinde askeri, siyasi ya da sosyal herhangi bir eksen potansiyeli göstermemiş ülkelerin sadece salgın süreci ve yumuşak güç öğeleriyle bu pozisyona sahip olmaları mümkün görünmese de bu faktörleri salgın öncesi sahaya yansıtmış aktörler için "challenger"lara sunulan fırsata benzer biçimde eşsiz bir yumuşak güç projeksiyonu ihtimali sunulmaktadır.

Bu anlamda Türkiye'nin kendi mücadelesini en etkin biçimde verirken çevre bölgelere sunacağı destek özellikle Mısır, İran, Suudi Arabistan ve BAE ile farklı alanlarda ve ölçeklerde bölgesel rekabetin sürdüğü ve bölgenin ötesine taşıdığı bir dönemde önemli bir uzun vadeli pozitif etki yapma potansiyeline sahiptir. Bölgenin rakip güçlerinin her biri krizin ilk hasar tespitinin akabinde bu ihtimaller üzerinde daha fazla duracak, gerekli ve aktarılabılır kaynakları değerlendirecek, Ortadoğu ve Kuzey Afrika coğrafyasında süregelen rekabette salgının ve trajedinin öte yanında doğabilecek imkanları kullanma gayreti içinde olacaktır.

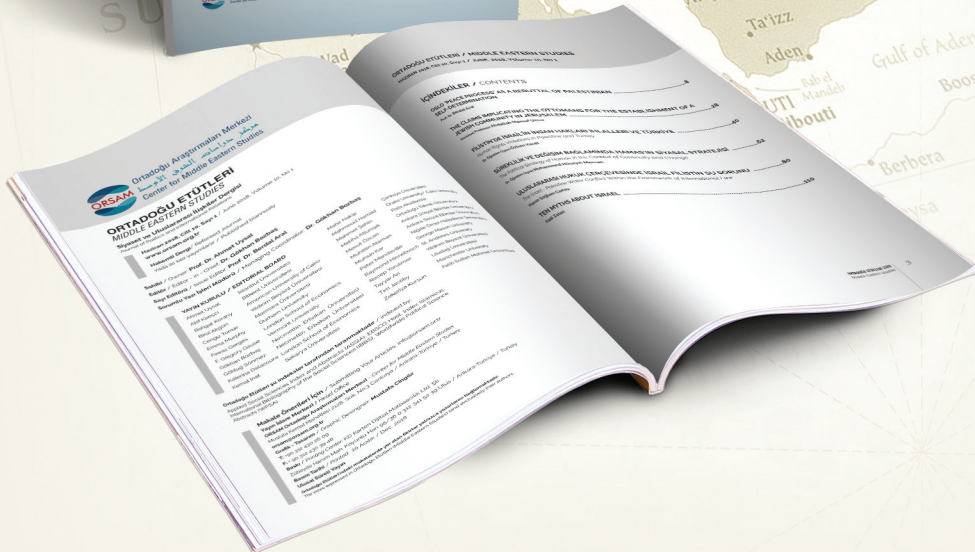
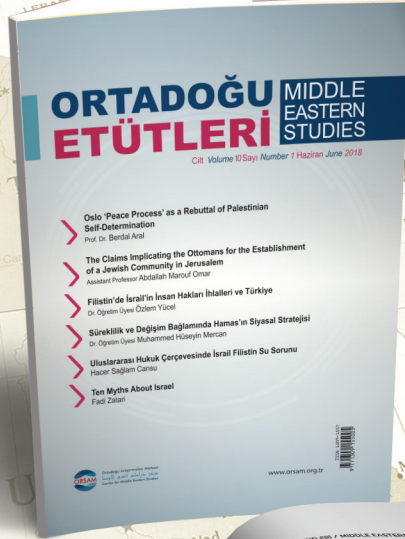
COVID-19 salgını uluslararası gündemi son yıllarda meşgul eden, bölgesel ve küresel krizlere neden olan ve olma potansiyeli taşıyan pek çok başlığın arasından ve beklenmeyen biçimde süratle sıyrılarak kendisine merkezde bir yer edinmiştir. Salgının yayılma hızı ve kalıcılığı değerlendirildiğinde bu yerin başka pek çok

alana da kalıcı etkiler bırakarak en azından orta vadede bizimle olması en olası senaryodur. Bu senaryoda hem uluslararası güvenlik açısından yeni tehdit ve meydan okumalar ortaya çıkacak ve dolayısıyla bunlarla mücadelede yeni, inovatif ve hızla ortaya konacak/revize edilecek araçlar gerekecek, hem uluslararası sisteme, devletin ve uluslararası örgütlerin kapasitesinin ve iradesinin sınırlarına, hegemonun ve meydan okuyucuların pozisyonuna dair tartışmalar büyük olasılıkla uzun yıllar bizimle beraber olacaktır. Bu durum dünya uluslararası sistem üzerinde yaşanan ve yaşanması oldukça muhtemel tüm insani dramın ötesinde oldukça kritik kırılmalara neden olabilecek ya da böylesi kırılmaları hızlandırabilecek bölgesel ve küresel imkanlar da doğuracak, süreçte kendi mücadelesini hem sahada hem enformasyon alanında etkin biçimde verip bu yerel mücadelenin ötesinde bir uluslararası varlık gösterebilecek aktörler salgın sonrası güce ve nihayetinde etkiye dönüştürecek önemli bir prestij ve nüfuz alanı elde edebilecektir.

ORTADOĞU ETÜTLERİ

MIDDLE EASTERN STUDIES

Hakemli Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi

ORSAM Yayınları

ORSAM, süreli yayınları kapsamında Ortadoğu Analiz ve Ortadoğu Etütleri dergilerini yayınlamaktadır. İki aylık periyotlarla Türkçe olarak yayınlanan Ortadoğu Analiz, Ortadoğu'daki güncel gelişmelere dair uzman görüşlerine yer vermektedir. Ortadoğu Etütleri, ORSAM'ın altı ayda bir yayınlanan uluslararası ilişkiler dergisidir. İngilizce ve Türkçe yayınlanan, hakemli ve akademik bir dergi olan Ortadoğu Etütleri, konularının uzmanı akademisyenlerin katkılarıyla oluşturulmaktadır. Alanında saygın, yerli ve yabancı akademisyenlerin makalelerinin yayımlandığı Ortadoğu Etütleri dergisi dünyanın başlıca sosyal bilimler indekslerinden Applied Sciences Index and Abstracts (ASSIA), EBSCO Host, Index Islamicus, International Bibliography of Social Sciences (IBBS), Worldwide Political Science Abstracts (WPSA) tarafından taranmaktadır.

📍 Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok.
No:3 Çankaya/Ankara

☎ +90 (850) 888 15 20
📠 +90 (312) 430 39 48

✉ info@orsam.org.tr
🌐 www.orsam.org.tr

📌 🌐 📺 📺
orsamtr